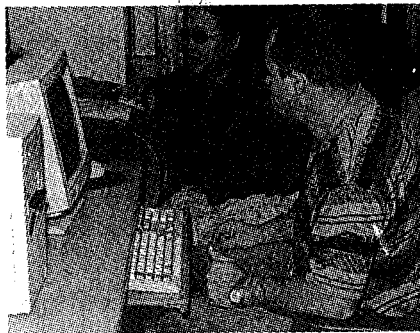

همکاری کتابدار و استاد در ساختن برنامه آموزشی برای دوران شکوفایی - یک تجربه در ایالات متحده

نویسنده: Hannelore B. Rader

ترجمه: فریده رفیعی مقدم
عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران شمال

مقدمه:

همانطور که تحصیلات تکمیلی برای قرن بیست و یکم آماده می‌شود، توسعه فن‌آوری جدید و نیاز استادان و دانشجویان برای بدست آوردن رایانه و مهارت‌های اطلاعاتی باعث تغییرات زیادی در برنامه‌های درسی می‌شود. امروزه آموختن باید مداوم و تقریباً راهی برای بقای حیات باشد. دانشگاه‌ها باید به اعضایشان بیاموزند که برای کسب موفقیت در دنیای کاری که دائماً در حال تغییر است و در کار سازمانی و در جامعه هر کاری را که انجام می‌دهند با آموزش بیامیزند. تحصیلات تکمیلی باید به دنیای تجارت عمیق‌تر بنگرد. دنیایی که امروزه در آن مزیت‌های سوق‌الجیشی بیشتر و بیشتر بر اساس مؤسسات آموزشی استوار است تا بتواند از توسعه فن‌آوری، اینترنت، بازار جهانی و اقتصاد نوین بهره‌جوید.

در طی دهه گذشته محیط برای تحصیلات عالی در آمریکا فعالیت بوده است. ادارات تأمین مالی مربوط به دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها بیشتر خواهان ارزیابی نتایج تحصیلات تکمیلی و بازدهی اساتید بوده‌اند. رقابت، هم در میان دانشجویان مؤسسات دولتی و هم خصوصی بسیار شدید بوده است. مراکز دانشگاهی با بازده بالا مانند دانشگاه فونیکس (Foenix) یک بُعد جدید به حیطه تحصیلات تکمیلی متغیر افزوده است. نیاز به موقعیت‌های آموزشی از راه دور و ایجاد دانشگاه‌های واقعی، فشار وارده بر محیط‌های دانشگاهی پر

مسئله فعلی را افزایش داده است.

مدیران دانشگاه‌ها از طرف هیأت حاکمه و قانونگذاران تحت فشار قرار گرفته‌اند تا با انجام اقدامات زیر معجزه کنند:

- کار بیشتر با امکانات کمتر

- ارائه کارهای تحقیقاتی بهتر و بیشتر

- فارغ‌التحصیل نمودن افراد عالی برای استخدام

رقابت بین دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها اگر چه تازگی ندارد، ولی روز به روز بیشتر می‌شود. تدریس، تحقیق و ارائه خدمات، سه هدف عمده دانشگاه‌ها و کتابخانه‌های آنها، دوباره در حال شکل‌گیری بوده و زمینه را برای تغییرات و موقعیت‌های جدید فراهم می‌سازد. کتابخانه‌ها نیز همچون دانشگاه‌ها برای تطبیق با پیشرفت‌های فن‌آوری، تغییر تقاضاهای اطلاعاتی و نیازهای دانشجویان درصدد تغییر ساختار خود می‌باشند.

آموزش عالی در ایالات متحده

پیش از ۳۷۰۰ مؤسسه آموزش عالی دولتی و خصوصی با ثبت‌نام بیش از ۱۵ میلیون دانشجو در ایالات متحده وجود دارد که ۷۰٪ آنان در مؤسسات دولتی با میلیاردها دلار هزینه

ثبت نام شده‌اند. این دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها شامل بیش از ۴۶۰۰ کتابخانه با موجودی بیش از ۱/۲ میلیارد جلد کتاب می‌باشند.

هزینه آموزش عالی برای دانشجویان و مؤسسات آموزش عالی هر سال در حال افزایش است. برای مثال شهریه مؤسسات از دهه ۱۹۸۰ بیش از ۲۰۰٪ افزایش یافته است.

تحصیلات عالی یک فعالیت پرهزینه است و به صورت یک "تجارت کلان" در آمده است. همزمان حمایت دولت مرکزی و ایالتی از آموزش عالی محدودتر شده است. قانونگذاران، هیأت حاکمه و مؤسسات معتبر درخواست خود را بشرح زیر مطرح می‌کنند:

- ارزشیابی بهتر

- بازدهی قابل ارزیابی برای فارغ‌التحصیلان به منظور

رقابت در بازار جهانی

- بازدهی بالاتر اساتید در امر تدریس و تحقیق

به عبارت دیگر فشارهای خارجی که به تحصیلات عالی وارد می‌شود بی‌سابقه بوده و تغییراتی مناسب با تغییراتی که در جامعه رخ می‌دهد بوجود می‌آورد.

الگوهای جدید برای دانشگاه‌ها جهت نشان دادن نیازهای مالی و رقابت به آرامی پدیدار می‌شوند. بعضی از اینها مانند دانشگاه فونیکس واقع در آریزونا (Arizona) با دارا بودن اوراق بهادار نسبتاً زیاد در وال استریت (Wall Street) و حضور در بازار بورس سایر ایالت‌ها، به مؤسساتی سودآور تبدیل شده‌اند. مؤسسات دیگر تلاش می‌کنند به دانشگاه‌هایی تبدیل شوند که از طریق اینترنت خدمات خود را به تمام نقاط ایالات متحده و سراسر جهان ارائه نمایند. این نوع دانشگاه‌ها برای دانشجویان موقعیت‌های آموزش از راه دور و بدون برنامه زمان‌بندی شده ارائه می‌کنند، چیزی که اکثر مردم به آن تمایل دارند. هنوز دانشگاه‌های دیگر با کسب درآمد از طریق تجارت تا حدودی با یکدیگر متحد می‌شوند تا بتوانند هزینه برنامه‌های آموزشی گوناگون و نوآوری‌های خود را تأمین نمایند.

اکثر این ابتکارات از دید استادان کسانی که همیشه به آزادی عمل در دانشگاه و کنترل کامل برنامه آموزشی معتقد بوده‌اند بحث برانگیز است.

مسائلی که باید مورد بررسی قرار گیرند عبارتند از:
- چگونه استادان تغییرات زیاد و قریب‌الوقوع را می‌پذیرند؟

- چگونه آنها از عهده نیازمندی‌ها جهت بازدهی بیشتر بر می‌آیند؟

- دوره تصدی آنها چه خواهد شد؟

- چگونه استادان نیاز به روش‌های جدید تدریس را مطرح می‌کنند؟

کتابخانه‌های دانشگاهی در نقطه عطفی انتقاد برانگیز

کتابخانه‌های دانشگاهی همانند دانشگاه‌ها در میان تحولاتی که چندان آرام قرار گرفته‌اند و بدلیل انفجار اطلاعات الکترونیکی (رایانه‌ای)، نسبت به سازمان مرکزی‌شان زمان بیشتری در این وضعیت بوده‌اند. کتابدارهای دانشگاهی طی دهه اخیر باید در مورد چگونگی انجام کارشان با توجه به این حقیقت که آنها باید مجموعه‌های چاپی و اطلاعات الکترونیکی را تهیه، سازماندهی و با یکدیگر هماهنگ نمایند تجدیدنظر کنند، در حالی که مسائل مربوط به تورم سالانه منابع را مطرح می‌کنند. آنها باید درصدد ایجاد ارتباطی کارآمد و بی‌وقفه به انواع اطلاعات الکترونیکی باشند. علاوه بر این کتابدارها باید با چندین دوره از روش‌های کتابخانه ماشینی سروکار بزنند، از اولین دوره یعنی روش‌های فهرست پیوسته تا آخرین نوع ارائه خدمات به مراجعان، در محیط Web که با سیستم‌های کتابخانه‌ای تلفیق شده است.

کتابداران قبلاً پیشرفت‌های عظیمی در زمینه‌های زیر بوجود آورده‌اند:

- بررسی مجدد جریان کار

- کنترل اطلاعات رایانه‌ای

- دستیابی و استفاده از اطلاعات رایانه‌ای برای تدریس و آموزش

در نتیجه تجربیاتشان، کتابداران به عنوان راهنمایانی در حیطه اطلاعات الکترونیکی در محیط دانشگاه مطرح می‌باشند. جایی که شکل‌های جدید اطلاعات و دانش در آموزش، تدریس و تا حدودی در تحقیق تأثیر گذاشته‌اند.

کتابداران در دانشگاه‌ها علاوه بر مرحله تجدیدنظر، به

تعلیم ندیده و آمادگی لازم را کسب نکرده‌اند. آنها برای تلفیق اطلاعات رایانه‌ای در آموزش نیاز به مساعدت دارند.

در حال حاضر استادان موظف شده‌اند تا برنامه آموزش دانشگاهی را به منظور پرداختن به نیازهای جدید دانشجویان در یادگیری تغییر دهند. در جایی که مسؤلیت اصلی استادان توسعه برنامه‌های آموزشی است وضعیت جدیدی برای آنان بوجود آمده است.

بهر حال فشارها از جانب مؤسسات سرمایه‌گذاری، نیازهای جامعه تجاری و دانشجویان نسل کنونی تقریباً انقلابی را با توجه به اصلاح برنامه‌های آموزشی در دانشگاه‌ها آغاز نموده است. به اقدامات مهم آموزشی، به عنوان برنامه‌های تشویق کننده سؤال اکتشافی، برای تحقیقات آینده توجه می‌شود. اگر امر آموزش رسالت اصلی خود را بیابد، باید امکان دسترسی به انواع منابع اطلاعاتی در طول دوران تحصیل فراهم باشد. مبادله اطلاعات و طرح‌های آموزش گروهی باید بخش عمده تکالیف هر کلاس بشمار آید. آموزش بر مبنای منابع اطلاعاتی در همه نظام‌ها به منابع اطلاعاتی رایانه‌ای و حضور کتابدار در آموزش مهارت‌های اطلاعاتی بستگی دارد.

سواد اطلاعاتی

- در برنامه‌های آموزش عالی اهمیت دارد.
- کلید آموزش مداوم در کار و جامعه است.
- محیط آموزش و یادگیری را بهبود می‌بخشد.
- رمز بقا در قرن بیست و یکم است.
- سواد اطلاعاتی می‌تواند علوم انسانی و علوم فنی را در دانشگاه‌ها شامل شود و باید بخشی از برنامه آموزشی بشمار آید اگر چه مبارزه سختی است. چنین برنامه آموزشی باید ابزارهای فن‌آوری را در ارتباط با موارد زیر فراهم نماید:
- اطلاعات الکترونیکی مانند سخت‌افزار، نرم‌افزار، رایانه، چندرسانه
- منابع شامل انواع و شکل‌های مختلف اطلاعات
- تولید و اصل اطلاعات
- روش تحقیق در محیط رایانه‌ای
- انتشار دانش

تغییر ساختار خدمات عمومی و نقش آنها در دانشگاه پرداخته‌اند.

همانطور که قبلاً به آن اشاره شد، استادان و ادار شده‌اند تا کارایی خود را افزایش داده و تدابیر آموزشی را تغییر دهند و چنین نیازهایی برای تغییرات فرهنگی بسیار مشکل و وقت‌گیر خواهد بود. این عمل با استفاده از گروه‌های آموزشی به نتیجه خواهد رسید.

این گروه‌ها به نمایندگانی از اعضای هیأت علمی، فن‌آوری، کتابداران و آموزش و پرورش نیاز دارند.

کتابداران با همکاری در چنین گروه‌هایی فرصت می‌یابند تا:

- اطلاعات رایانه‌ای را در برنامه درسی تلفیق نمایند.
- تجربیات خود را در تدریس مهارت‌های اطلاعاتی به دانشجویان عرضه نمایند.
- استادان را برای آگاه شدن از انواع اطلاعات رایانه‌ای یاری نمایند.
- امکانات آموزش عملی را برای دانشجویان فراهم کنند.
- این امکانات می‌تواند شامل مراکز آموزش جمعی، سالن‌های مطالعه گروهی پیشرفته، مراکز کنفرانس دو جانبه از راه دور و آزمایشگاه رایانه باشد.

در آینده کیفیت کتابخانه‌های دانشگاهی براساس چگونگی ارتباط مراجعه‌کنندگان با اطلاعات مورد نیازشان، بدون توجه به محل قرارگرفتن محتوا ارزیابی خواهد شد. کتابداران برحسب میزان پاسخگویی به اطلاعات و نیازهای آموزشی دانشجویان ارزیابی می‌شوند. آنها به عنوان همکاران آموزشی استادان بشمار می‌آیند تا دانشجویان را به کاربران مؤثر اطلاعات تبدیل نمایند.

بررسی مجدد برنامه آموزشی

اصلاحات برنامه‌های آموزشی از سال ۱۹۸۰ شروع شده است و بسیاری از استادان به آموزش دانش و مهارت‌ها به دانشجویان، به طوری که بتوانند قاطعانه بیندیشند و قادر به حل مشکلات باشند پرداخته‌اند. اصلاح برنامه‌های آموزشی برای رسیدن به این موارد به کندی صورت گرفته است زیرا استادان بطور کلی در ارتباط با امر تعلیم و تربیت و فن آموزش

- مهارت در جستجوی کامل و جزء به جزء انواع اطلاعات و منابع.

مشارکت برای بهبود سواد اطلاعاتی

کتابدارها در موقعیت خاصی قرار گرفته‌اند که به عنوان همکار در اجرای برنامه‌های آموزشی و دستیابی به آموزش بر مبنای اطلاعات برای دانشجویان با استادان مشارکت نمایند. بهر حال برای دستیابی به نقش جدید، کتابدارها برخوردارهای قدیمی را باید کنار بگذارند و به عنوان راهنماها و بدعت‌گذاران با استادان همکاری نمایند. آموزش بر مبنای اطلاعات محیط آموزشی فعالی را ایجاد می‌کند، محیطی که دانشجویان در آن تحت نظارت معلم/ مربی از انواع منابع اطلاعاتی برای حل مسائل بهره می‌برند. کتابدارها، افراد واجد شرایط منحصر به فردی هستند که می‌توانند در فراهم نمودن منابع تخصصی و آموزش شیوه استفاده از آنها با استادان مشارکت نمایند. آموزش مهارت‌های اطلاعاتی تخصصی است که کتابدارها در این مشارکت ارائه می‌کنند. کتابدارها آماده شده‌اند که دریافتن، ارزشیابی، سازماندهی و بکارگیری اطلاعات برای حل مسائل به دانشجویان آموزش دهند. آنها برای آموزش دادن راه‌ها و روش‌های لازم به منظور یافتن دقیق اطلاعات و استفاده از منابع اطلاعاتی رایانه‌ای به دانشجویان و استادان تربیت شده‌اند.

کتابدارها جهت توسعه آموزشی از طریق ابتکارات ملی در انجمن‌ها با استادان تشریک مساعی می‌نمایند که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

- انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و تحقیقاتی (ACRL)
اتحاد برای ارائه روشهای جدید در بحث‌های گروهی آموزش و فراگیری.

- انجمن آمورس عالی آمریکا (AAHE) میزگرد آموزش و فراگیری.

- ابتکار ایجاد زیربنای آموزش EDUCOM .

- پیوستگی برنامه جدید محیط‌های آموزشی با اطلاعات شبکه‌ای (CNI)

این گروه‌های ملی هماهنگ با آموزش عالی، برای کتابدارها و اعضای هیأت علمی موقعیت‌هایی را فراهم

می‌کنند تا با یکدیگر جهت تجدیدنظر در آموزش و یادگیری فعالیت نمایند.

در برنامه‌های جدید محیط آموزشی CNI، گروهی از استادان، کتابداران، متخصصان رایانه و دانشجویان تشویق شده‌اند که برای بازیابی دروس با یکدیگر همکاری نمایند. چندین مانع در این رابطه مشخص شده است.

- منابع و زیربنای نامناسب

- زمان لازم پیش‌بینی شده برای طرح دروس جدید

خصوصاً با امکان دستیابی از راه‌دور

- مشکلات مربوط به حق تألیف

کتابدارها در بسیاری از دانشگاه‌ها برای آموزش استادان بمنظور استفاده از اینترنت و بانک جهانی وب که در نظام‌های دانشگاهی خاص بکار رفته است ابتکاراتی را بکار گرفته‌اند. آنها تشکیلات و سمینارهایی را در موضوع خاص اینترنت برگزار می‌نمایند تا بتوانند:

- منابع اطلاعاتی جدید را به استادان معرفی کنند.

- برای ایجاد Homepages برای خودشان و امر آموزش به آنها کمک کنند.

- برای دستیابی و استفاده از بانک اطلاعات الکترونیکی متن مجلات با آنها همکاری نمایند.

- روش مبادله اطلاعات الکترونیکی را به آنها آموزش دهند.

نمونه‌هایی از همکاری استاد و کتابدار

از مشارکت استاد و کتابدار در آموزش عالی در آمریکا نمونه‌های بسیار زیادی وجود دارد. این مثال‌ها از نظر ترکیب و هدف به شدت متفاوتند اما نشان می‌دهند که چنین همکاری امکان‌پذیر است و می‌تواند برای کسانی که عضوی از آن هستند مؤثر باشد.

چنین تشریک مساعی نیازمند کارگشایی و خلاقیت زیادی از جانب کتابداران است کسانی که باید خود را به سطح استادان برسانند تا همکاری متهورانه‌ای را با آنان آغاز نمایند. یک کتابشناسی جامع شامل اطلاعات برنامه‌های فن‌آوری و نسخه‌های مرتبط توسط کتابداران در دانشگاه ماساچوست - دارت ماوس /Dartmouth/ University of Massachusetts

استادان تدوین شد و پس از تدریس کلی درس، اصلاحات لازم طی یک ارزشیابی انجام می‌شود.

برنامه خدمات اطلاعاتی و نکوور در دانشگاه ایالتی واشنگتن - ونکوور

آموزش تکنولوژی را برای دانشجویان فراهم می‌کند. کارکنان و استادان از کارگاه‌های آموزشی و همچنین کارگاه‌های کوچک در محیط Web براساس نیازشان استفاده می‌کنند.

درس استفاده از رایانه در رشته‌های مختلف علمی در دانشگاه هانتر

این درس در پی تلاش‌های مشترک بین کتابدار و استاد فلسفه برای آموزش نحوه کاربرد رایانه به دانشجویان طراحی شده است.

برنامه Wired - U در دانشگاه واشنگتن

نشان می‌دهد که چگونه مشارکت میان کتابدارها، روش ماشینی، ارتباطات و توسعه دانشگاه به ابتکاراتی در تدریس و آموزش در سطح کل دانشگاه منجر می‌شود.

ابزار جدید برای ارتقای سطح آموزش در دانشگاه جان هاپکینز

از طریق فعالیت‌های تیمی استادان در آموزش مستمر و کتابخانه به منظور گسترش دستیابی دانشجویان ارشد خارج از محیط دانشگاه و غیررسمی به کتابخانه و منابع اطلاعاتی بوجود آمد.

طرح (Liaison) کتابخانه در دانشگاه لوئیزیانا

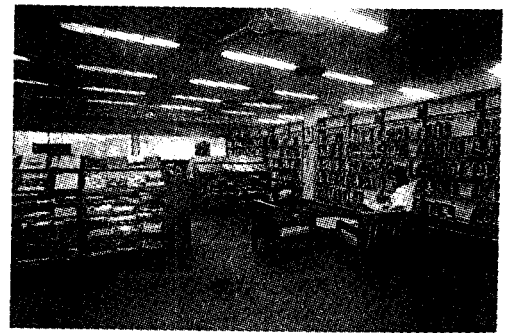
این طرح آغاز همکاری با استادان را در تمام تشکیلات به منظور توسعه مجموعه و همچنین تلاش‌های مشارکتی را برای تلفیق فن‌آوری اطلاعات در برنامه آموزشی مطرح نمود. کتابدارها، استادان و متخصصان فن‌آوری برای تدریس درس "آموزش عمومی لازم" با یکدیگر همکاری می‌کنند.

نمونه‌های دیگر برنامه‌های فن‌آوری اطلاعات بر مبنای Web را در فهرستی که توسط کتابدارهای دانشکده کارلتون

تهیه شده است. در اینجا چندین نمونه از مشارکت‌های اخیر همراه با اطلاعات افزوده آمده است.

گذرگاه اطلاعات در دانشگاه آیووا IOWA

تلاش همگانی کتابخانه‌ها، دفتر فن‌آوری اطلاعات و دانشکده منجر به گذرگاه اطلاعات شد. و تجهیزاتی به منظور پشتیبانی از خدمات رایانه‌ای در تحقیق، تدریس و آموزش مستقل طراحی گردید. این ابتکار همچنین شامل تعهد رسمی برای همکاری و ارتباطات مستمر می‌باشد که از اوایل سال ۱۹۹۰ به اجرا در آمده است.

طرح جدید کتابخانه آموزشی الکترونیکی مبتنی بر دانشجویان در دانشگاه پلی تکنیک ایالتی کالیفرنیا

طرح جدیدی را برای آموزش مطرح می‌کند. این طرح یک کلاس الکترونیکی، مجموعه‌ای از اطلاعات و آزمایشگاه چندرسانه‌ای را به منظور آموزش مبتنی بر دانشجو و کیفیت اطلاعات با یکدیگر ترکیب می‌کند. در حال حاضر کلاس ده هفته‌ای کاربرد اطلاعات، جهت آموزش مهارت در استفاده از اطلاعات عرضه می‌شود. این نمونه‌ای است از مشارکت کتابدار و استاد برای تدریس به دانشجویان در یک محیط آموزشی جدید و تغییر آنها به کاربران ذیصلاح اطلاعات.

درس تعلیم و تربیت عمومی در دانشگاه ایالتی کالیفرنیا - سن مارکوس

به دانشجویان تازه وارد دوره کارشناسی فن‌آوری اطلاعات می‌آموزد. این درس مشترکاً توسط کتابداران و

تهیه شده است می توان یافت.

نتیجه:

واضح است که آموزش عالی و کتابدارهای دانشگاهی به همان اندازه که به دوران شکوفایی نزدیک می شوند در نقطه عطفی انتقاد برانگیز قرار گرفته اند. تدریس و آموزش دستخوش اصلاحات اساسی هستند و موقعیت های فراوانی برای کتابدارها جهت همکاری با استادان فراهم می کنند تا بتوانند تغییراتی در برنامه آموزشی دانشگاه بوجود آورند. کتابدارها برای کسب موفقیت باید هوشیار، خلاق و از آنچه در محیط دانشگاه اتفاق می افتد آگاه باشند. در حال حاضر نمونه های زیادی از همکاری کتابدار و استاد وجود دارد و نمونه های جدید نیز همه روزه در حال شکل گیری اند. کتابدارهایی که چندین سال پیش برگزاری کارگاه های آموزشی اینترنت و آموزش فن آوری را برای استادان آغاز کردند، اکنون در موقعیتی قرار گرفته اند که استادان به دنبال راهنمایی و کمک آنان برای تجدیدنظر در امر آموزش می باشند. این موقعیتی است که ما در جهت آن می کوشیم.

پیشنهاداتی برای تشریح مساعی در برنامه های آموزشی

فعالیت دوجانبه پویای کتابدار و استاد مهم ترین عامل در ساختن برنامه های آموزشی اشتراکی قوی است. در میان جوامع دانشگاهی در ایالات متحده کوشش های قابل توجهی برای تشریح همکاری کتابدار و استاد در کتابخانه و مقطع تحصیلات عالی بعمل آمده است. بطور اخص دانشکده های کوچک علوم انسانی برنامه های مهمی را برای ایجاد مشارکت های موفق طرح ریزی نموده اند.

با توجه به تجربیات مختلفی که در دنیای کتابخانه مطرح شد، کتابدارها باید هنگام مشارکت میان استاد و کتابدار از مطالب زیر آگاه باشند:

- در مورد ارتباط با منابع با دقت برنامه ریزی کنید.
- کارکنان
- تکنولوژی
- تجهیزات
- زمان

- استادان را بشناسید و برنامه های آموزشی را درک نمایید. - بخاطر داشته باشید که نقش استادان یک اصل در کسب موفقیت است.

- از سرفصل درس مورد نظر و چگونگی ارتباط منابع اطلاعاتی با آن آگاه شوید.

- از گروه ها و شایستگی های اعضای هر گروه استفاده کنید.

- با طرح های آزمایشی کوچک شروع کنید.

- با نگاهی به گذشته و ارزشیابی اصلاحات را انجام دهید.

* مقاله ای از شصت و چهارمین کنفرانس عمومی IFLA، سال ۱۹۹۸، تحت عنوان:

Faculty - Librarian Collaboration in building the Curriculum For the Millennium - The US Experience

